UHÄ
UNIVERSITETS-OCH HOGSKOLEAMBETET 1988-10-29 ©

Högskoleprovet

DELPROV 3: LÄS

Anvisningar

Provet består av fyra texter från olika ämnesområden. Texterna är skrivna av olika författare och är ibland bearbetade för att passa in i provet.

Till varje text finns det sex uppgifter. Varje uppgift består av en fråga med fyra svarsförslag, varav ett är det rätta.

I vissa fall kan man **klart urskilja** ett svarsförslag som riktigt och övriga som felaktiga. I andra fall kan, vid en första anblick, flera svarsförslag verka mer eller mindre rimliga. Då måste man, genom att jämföra de olika svarsförslagen, välja ut det svarsförslag som **bäst överensstämmer** med innehållet i texten.

OBSERVERA ATT UPPGIFTERNA SKALL LÖSAS MED LEDNING AV DEN INFORMATION SOM GES I RESPEKTIVE TEXT.

Skriv alla svar i svarshäftet.
Skriv tydligt.
Om Du inte kan lösa en uppgift bör Du ändå avge ett svar genom att försöka bedöma vilket svarsförslag som verkar mest rimligt.
Du får inget poängavdrag om Du svarar fel.

På nästa sida börjar provet som innehåller **4 texter** och **24 uppgifter.**

PROVTID: 50 minuter

BÖRJA INTE MED PROVET FÖRRÄN PROVLEDAREN SÄGER TILL!

Tillstånd inhämtat att publicera det upphovsrättsligt skyddade material som ingår i detta prov.

Resten av detta sekel kommer den svenska arbetsmarknaden att genomlöpa stora förändringar. Den fulla sysselsättningen kommer att bli allt svårare att uppnå. Arbetets inre utarmning kommer att förmå människor att revoltera i takt med att de ser alternativ. Samtidigt har vi en ekonomkår som enbart betraktar arbete som en uppoffring och en produktionsfaktor utan att egentligen förstå dess sociala och existentiella funktion, vilket leder till en fundamental brist på förståelse för de nya krav som kommer att resas.

Misslyckandet i den formella ekonomin, människors nya värderingar och politikers skygglappssyn på arbete kommer att både stimulera och framtvinga nya former av arbete. I det suddiga gränslandet mellan det formella och informella arbetet kommer nya former att växa fram. Former som fungerar enligt helt andra spelregler och med helt andra organisationsformer. Former som i sig lyckas väva samman livets sociala, ekonomiska och ekologiska sida. En sektor av informellt arbete växer fram.

Uppdelningen mellan arbete och fritid är något som de flesta av oss inte funderar särskilt mycket på. Arbete är det vi får betalt för 7-8 timmar om dagen, det som försörjer oss. Fritid är det vi ägnar oss åt eller utsätts för när vi inte arbetar. Det betalda lönearbetet är således normen för vad som är arbete. Christensen (1984) hävdar att "Lönearbetets sociala ordning, den fulla sysselsättningen, har upphöjts till samhällets överordnade ideologi". Som sådan tar vi den för självklar och funderar inte så mycket över alternativen till detta lönearbetarsamhälle.

Gershuny (1983) använder en definition av arbete som för oss ett steg närmare en balanserad syn på arbetet i den informella ekonomin. Han säger att arbete är alla sådana aktiviteter vi skulle kunna betala andra för att utföra åt oss. Även om denna definition av arbete också är för begränsad så fångar den in aktiviteter i den informella ekonomin, vilket lönearbetsdefinitionen inte gör. Den innebär att barnpassning, städning, matlagning, eget odlande osv bör betraktas som arbete, så länge som lönearbetslogiken härskar i samhället. Men det ses inte som arbete i dag. Kanske det beror på att det industriella utvecklingsuppdraget innehöll en idé om att dessa informella aktiviteter så småningom skulle inlemmas i den formella ekonomin.

På samma sätt som efterkrigstidens välfärdsmodell utgick från tanken om rättvist fördelade arbetstillfällen i den formella ekonomin, måste 90-talets välfärdsuppdrag utgå från att summan av formellt och informellt arbete samt den reallön detta arbete resulterar i, blir rättvist fördelat mellan olika grupper av människor. Låt oss exemplifiera denna tes. Med en konventionell syn på rättvis fördelning av arbete och inkomster kan man med utgångspunkt i begrepp som arbetslöshet, förvärvsintensitet, lönenivå och levnadsstandard någorlunda väl bedöma utfallet av den förda fördelningspolitiken. Med detta synsätt kan man faktiskt dra slutsatsen att man inom vissa grupper, t ex småbönder på Gotland och i Jämtland eller friställda lönearbetare i Tornedalen lever långt under existensminimum. Men väl på plats kan man konstatera att dessa grupper av människor lever under mycket goda betingelser, såväl materiellt som socialt. I vissa fall beror det kombinerade utfallet av fria livsmedel, fri älgjakt, gratis ved, ett redan betalt hus och en låg penninginkomst från lönearbete som i dessa låga inkomstintervall ger mycket låga skattesatser. I andra fall beror det på en väl utvecklad förmåga att glida mellan arbetslöshet, lönearbete, informellt arbete och beredskapsarbete. I vissa delar av Norrbotten är detta snarare ett livsmönster än ett problem. Och många av dessa människor lever alltså på en mycket hög standard. Vi ser det i deras snöskotrar, volvobilar eller motorbåtar.

Poängen med detta resonemang är inte att missunna dessa grupper av människor deras välfärd. De har ofta genom hårt arbete gjort sig förtjänta av den. Poängen är att vi inte kan förstå deras situation om vi inte beskriver och tolkar deras liv med utgångspunkt i lönearbetet lika lite som vi förstår deras situation i förhållande till en lönearbetare i Tensta. Vår välfärdssyn måste ta ett bredare grepp. Vi måste inkludera det informella arbetet i välfärdsdiskussionen oavsett om detta är lagligt eller ej, moraliskt eller ej. Det finns där.

Låt oss därför, för att en kommande diskussion ska kännas mer värdefull försöka ge en grov definition av vad vi menar med informellt arbete. För det första registreras det ingenstans i samhällsstatistiken såsom arbete. Det är statistiskt sett fritid. För det andra så sker det ofta utan några former av penningtransaktioner. Antingen som enkelriktade gåvor eller som gåvor och motgåvor. I de fall pengar är inblandade blir penningtransaktionen inte det enda inslaget utan det förekommer nästan alltid en social relation mellan köpare och säljare. För det tredje sker produktionen i regel inte för en anonym marknad utan sker för eget eller vänners behov. För det fjärde så sker planering och genomförandet av arbetet nästan alltid av samma människor. Det är vad man kallar självreglerande arbete. Slutligen sker det ofta under sådana former att produktion och reproduktion sammanfaller. Annorlunda uttryckt: man kokar hjortronsylt till försäljning i det egna köket (produktion) samtidigt som man passar de egna barnen (reproduktion).

Källa: Ingvar Nilsson, Anders Wadeskog, Ekonomi inför 90-talet. Akademilitteratur. 1985

Uppgifter till texten

Arbete — ekonomins sociala sida

1. Vilket av nedanstående alternativ beskriver bäst vad texten benämner som formellt arbete?

A Allt det arbete som utgör grunden för vår existens.
B Arbete som utföres i form av tjänster och gentjänster.
C Traditionellt lönearbete.
D Arbete som bedrivs i samhällets regi.

2. Vad hoppas textförfattarna av samhället och dess syn på den framtida sysselsättningen?

A Att man inom den formella ekonomin måste uppnå full sysselsättning.
B Att det är viktigt att både den formella och den informella arbetssektorn betraktas som resurser vad gäller arbete.
C Att den informella sektorn breddas så att fler människor kan få arbete i den.
D Att full sysselsättning skall uppnås då arbetena fördelas genom en arbetstidsförkortning.

3. Vilket av nedanstående alternativ återger bäst Christensens beskrivning av samhällets syn på arbetet?

A Det arbete som bedrivs vid sidan om det vanliga arbetet ses som en stor resurs.
B Den informella sektorns arbete kommer att bli en allt större samhällelig resurs.
C I den mån arbete inte kan beredas i den formella sektorn är det viktigt att skapa plats i den informella sektorn.
D Arbete i den formella sektorn anses av samhället så viktigt att alla skall beredas arbete i denna.

4. Varför går det inte, enligt texten, att idag på ett korrekt sätt jämföra exempelvis en arbetslös från Tornedalen med en Volvo-arbetare?

A Deras ekonomiska betingelser är olika eftersom en arbetslös tjänar mycket mindre än en som har arbete.
B Den jämförelseskala som idag används är alltför grov eftersom alla kategorier av arbete inte ingår.
C I Tornedalen har man gjort avkall på vissa delar av välfärden vilket Volvoarbetaren inte gjort.
D Deras familjebildning och bostadsförhållanden är helt olika.

5. Enligt författarna har den formella ekonomin misslyckats. I vilket av följande avseenden har den dock varit framgångsrik?

A Den har lyckats ge oss tillräckliga materiella resurser.
B Den har fått människor att inse utarmningen av arbetets innehåll som något nödvändigt.
C Den har gett människorna avsevärda valmöjligheter.
D Den har medfört att andelen sysslolös fritid ökat.

6. I texten nämns ett antal tänkbara mått på välfärd och hur samhällets resurser fördelas. Vilken av nedanstående faktorer diskuteras dock *inte* i detta sammanhang?

A Sysselsättningsnivån
B Levnadsstandarden
C Lönens storlek
D Livskvaliteten

Hörselmätning, audiometri, i olika former ger det grundläggande underlaget för såväl diagnostik som behandling av patienter med hörselskador. Det är därför angeläget att mätnoggrannheten vid audiometri är så hög som möjligt.

Konversations- och viskstämmeproven är de äldsta hörselundersökningsmetoderna. Man har använt dem så länge man över huvud taget har varit intresserad av örat och hörseln. De första rapporterna är från 1600-talet. Vid konversationsprovet uttalar undersökaren tvåstaviga ord, t ex spårvagn, fotboll, med vanlig konversationsstämma och använder då reservluften efter en utandning. Vid viskprovet kan liknande ordsammansättningar användas men även tresifferprovet, t ex 8-5-2, är användbart. Man fastställer det största avstånd på vilket den undersökte kan återge orden eller siffrorna. På detta sätt prövas öronen var och ett för sig.

Det är viktigt att det icke prövade örats medverkan utesluts. Detta sker genom att man täpper till motsatt öra genom att gnugga tragus[1] mot främre hörselgångsväggen. Denna metod är till fyllest så länge undersökaren är på flera meters avstånd från patienten. På mindre avstånd än en meter är det dock nödvändigt att använda särskild larmtrumma lämpligen en elektronisk sådan. Larmtrumman åstadkommer ett störningsljud som är tillräckligt starkt för att maskera det icke-prövade örat, även vid tal direkt i örat. När larmtrumman är anlagd mot örat utan störljud är maskeringseffekten ringa och tal kan uppfattas på en meters håll. Det enklaste sättet att avgöra om en patient är ensidigt döv är att utföra konversationsprovet med larmtrumman tyst respektive i funktion emot det friska örat. Om patienten slutar att repetera när larmtrumman sätts igång på det friska örat kan man vara ganska säker på att dövhet föreligger på det undersökta örat.

Eftersom maskering är av väsentlig betydelse för värdet av mätresultatet vid konversationsprov bör läkarintyg angående hörselförmåga alltid innehålla uppgift om och på vad sätt maskering använts.

Vid konversationsprov är det också väsentligt att övertyga sig om att patienten inte kan se undersökaren. Assistenten som maskerar det icke undersökta örat håller samtidigt sin andra hand så att patienten hindras från att se undersökaren.

Det hörselavstånd som erhålls för vartdera örat vid konversationsprovet jämförs med hörselavståndet för normalhörande och anges i meter. Resultaten för höger och vänster öra skrivs t ex KS 6 m/a.c. (ad concham — invid örat).

Konversationsprovet bygger på avståndslagen. Detta innebär att ljudstyrkan avtar proportionellt mot kvadraten på avståndet mellan undersökaren och patienten. Om man ökar avståndet mellan sig själv och patienten från en till två meter minskas ljudstyrkan fyra gånger, vilket motsvarar 6 dB. Detta gäller emellertid endast under förutsättning att ljudet kan utbreda sig fritt. Inomhus i vanliga undersökningsrum blir minskningen av ljudstyrkan inte mer än 3-4 dB. Ovanstående förhållande begränsar konversationsprovets användbarhet till mätområdet 6-0,1 m. Om undersökarens röststyrka på en meters håll från patienten uppgår till 66 dB (SPL) kan angivna konversationsavstånd anses motsvara en ungefärlig hörselnedsättning på 30 respektive 60 dB. Man kan således inte ange att en patient hör normalt om han kan repetera vad som sägs på sex meters håll. Detta innebär endast att patienten inte har större hörselnedsättning än cirka 30 dB.

En fördel med konversationsprovet är att det inte kräver några särskilda anordningar. Å andra sidan har provet påtagliga svagheter. Resultatet är starkt beroende av vilket testmaterial som används. Man bör använda ord som motsvarar svårigheterna i vanlig konversation. Tvåstaviga ord med ungefär samma betoning på båda stavelserna, här betecknade spondéer — t ex järnväg, lyftkran, barnvagn — har denna egenskap. Siffror är alltför lätta och motsvarar inte de genomsnittliga svårigheterna i vanligt samtal. Tresifferprovet är huvudsakligast ett prov på den hörselskadades vokalhörsel. Chansen att gissa rätt siffror är stor. Med sifferprovet underskattar man patientens praktiska hörselsvårigheter.

Talaudiometriska hörtröskelbestämningar visar att spondéprovet jämfört med tresifferprovet fordrar 5 dB högre ljudtrycksnivå för normalhörande och 12 dB för sensorineutrala skador för att bli hörbart. Siffror innehåller mer vokaler än spondéer och uppfattas därför lätt även av personer med skador i högre frekvensregistret.

En annan allvarlig felkälla vid konversationsprovet är att röststyrkan varierar såväl hos olika undersökare som hos samma undersökare från gång till gång. Med en ringa ändring av röststyrkan följer en relativt stor ändring av höravståndet. Bullret i undersökningsrummet kan också växla och påverka resultaten, bl a genom att undersökaren vid starkt buller omedvetet höjer rösten. Vidare förbises lätt att ljudreflekterande och ljudabsorberande föremål kan medföra olika ljudförhållanden i skilda delar av undersökningsrummet.

Svårigheterna att standardisera viskprov är ännu större än när det gäller konversationsprov. Den största svårigheten ligger i att avgöra vad som motsvarar en normalstark visknings ljudstyrka.

Det förtjänar att påpekas att när det gäller maskering vid viskprov får man nöja sig med att gnugga hörselgången med fingret. Larmtrumman ger för starkt ljud och påverkar det testade örats hörtröskel.

Konversations- och viskproven har flera svagheter, men är användbara för att snabbt bedöma om patienten har god eller dålig hörsel. I försäkringsutlåtanden och intyg erfordras förutom konversations- och viskavstånd också ton- och talaudiometriska resultat.

Källa: Gunnar Lidén (red) och Stig Arlinger. Hörselmätningsmetoder. Audiologi, Malmö 1985.

1) Tragus = Öronmusslans flik framtill

Uppgifter till texten

Fonogramfrågorna i focus

19. Vilken instans har föreslagit ramarna för när och hur fonogramantologin *Musica Sveciae* skall slutföras?

A Rikskonserter
B Kulturrådet
C IFPI
D Regeringen

20. Vad kommer enligt texten att hända om inte en omfattande svensk produktion av CD-skivor kommer igång?

A Det blir allt svårare på lång sikt för svensk musikproduktion att gå ihop ekonomiskt.
B Svenska artister får det allt svårare att hävda sig utomlands.
C Statens stödåtgärder riskerar att hamna utanför musikbranschen.
D Fonogramlagstiftningen kan komma att försenas ytterligare.

21. Vilket av följande förslag skulle bäst fungera som alternativ rubrik till artikeln?

A Ny teknik möjliggör bredare svensk musikproduktion.
B Statligt stöd enda möjligheten förhindra ökad piratverksamhet.
C I framtiden dominerar kompaktskivan även i Sverige.
D Ny lagstiftning för fonogramproduktion kan öka svenska marknadsandelar utomlands.

22. Ungefär hur mycket ökade försäljningen av kompaktskivor i Sverige mellan 1985 och -86?

A Två gånger
B Fyra gånger
C Fem gånger
D Sex gånger

23. Vad är utmärkande för stödet till fonogrambranschen från Kulturrådet, Rikskonserter och Musikaliska Akademien?

A Det är främst inriktat på *produktionen* av fonogram.
B Det avser enbart de *icke-kommersiella* sektorerna inom fonogrammarknaden.
C Det avser att i första hand tillvarata den *nya tekniken* i fonogrammarknaden.
D Det rör sig främst om olika former av *engångsbidrag*.

24. Vilket är ett stort hinder för en omfattande svensk CD-produktion?

A LP-produktionen har fortfarande alltför starkt grepp om den internationella marknaden.
B Den svenska marknaden är alltför utspridd och uppsplittrad.
C Lagstiftningen på området är föråldrad och underlättar inte distributionen tillräckligt.
D Kostnaderna för CD-produktion kan knappast pressas ner ytterligare.

CD, dvs kompaktskivan, som introducerades på marknaden för bara 5 år sedan, har nu fått sitt genombrott också i Sverige, som märkligt nog legat mycket långt nere i försäljningsstatistiken jämfört med andra länder, inklusive våra grannländer. Under 1986 har dock försäljningen tagit fart och försäljningen uppgick 1986 till närmare 1 milj CD (vilket är ungefär samma försäljning som i Norge — med hälften så många invånare). 1985 såldes bara 260 000 Cd i Sverige.

I världsperspektiv går utvecklingen också snabbt. Enligt prognoser som kulturrådet fått från olika håll uppgick försäljningen i hela världen till 100 milj CD 1986. 1988 räknar man med en försäljning på knappt 300 milj CD och redan 1990 skulle man vara uppe i ca 600 miljoner. Givetvis får denna snabba utveckling konsekvenser för producenterna på olika sätt. Även om LP-försäljningen fortfarande är i klar majoritet — i Sverige räknar man med ca 11 milj sålda LP vilket då skall jämföras med en knapp miljon sålda CD — går utvecklingen så snabbt att man inom 4—5 år räknar med att CD kommer att ha ungefär lika stor marknadsandel som LP för att därefter öka ytterligare. I flera länder, t ex Japan, är detta redan ett faktum, vilket fört med sig att det blivit allt svårare att få exportera annat än CD.

Det här för givetvis med sig problem för de svenska bolagen. Att framställa CD är dyrare än LP och kräver alltså betydligt fler sålda ex för att gå ihop. Trots att antalet CD-fabriker fördubblats under bara ett par år och konkurrensen därmed ökat väsentligt är det dock, enligt fabrikanterna själva, knappast troligt att framställningsprocessen kommer att förbilligas särskilt mycket under den närmaste tiden. För de svenska producenterna som ju är verksamma på en liten marknad (särskilt de som arbetar med svenska texter) och med en begränsad export blir det mycket svårt att hänga med i utvecklingen. Vill man få ut sina skivor utanför Sveriges gränser börjar CD bli ett måste, vilket medfört att många, under den övergångsperiod som nu råder, ger ut samma produktion på både CD och LP, vilket givetvis blir mycket kostsamt.

Musikpolitiskt är det självklart att värna om de smalare produktionerna också i denna nya situation och på olika sätt stödja svenska producenter så att inte alla produktioner görs med sikte på stora upplagor och den internationella marknaden. De bidrag som kulturrådet fördelar till fonogramproduktioner torde få än större betydelse för många bolag framöver.

Bakom hörnet väntar också nästa tekniska innovation, DAT, dvs den digitala kassetten. Ännu har den inte släppts på marknaden men oron bland de stora fonogramproducenterna är mycket stor eftersom DAT innebär att man får perfekta kopior med ''CD-ljud'' vilket ju ger oanade möjligheter för den redan så utbredda piratverksamheten. IFPI, den världsomfattande branschorganisationen, har t o m uppvaktat såväl EG som kongressen i USA för att få fram en lagstiftning mot att DAT släpps utan spärrar som förhindrar kopiering. Samtidigt kan DAT med sin lägre framställningskostnad innebära en möjlighet för de små bolagen, vilket framfördes vid hearingen. Dock baserades resonemangen på antaganden eftersom ingen riktigt vet hur — och när — DAT kommer att introduceras på marknaden och vilka kostnader det handlar om. Det torde dock finnas anledning att återkomma till den tekniska utvecklingen och dess musikpolitiska konsekvenser vid flera tillfällen.

I den budgetproposition, som lades fram i januari, återfinns också regeringens förslag vad gäller statens insatser på fonogramområdet. Under det år som gått har ett översynsarbete på olika håll slutförts vilket möjliggjort en samlad bedömning av de statliga stödåtgärderna. Någon stor förändring i statens fonogrampolitik innebär förslaget inte. De statliga insatserna skall även i fortsättningen omfatta framför allt produktionsledet. Dock innebär det en tydligare ansvarsfördelning mellan de institutioner som disponerar statliga medel för insatser på fonogramområdet.

Kulturrådet föreslås i propositionen få ett övergripande ansvar för de statliga insatserna samt ökade möjligheter att tillämpa en större flexibilitet i bidragsgivningen och kunna anpassa stödformerna efter olika behov. Det skall också finnas möjlighet för kulturrådet att ta initiativ till viss utgivning, vilket också skall kunna gälla andra ljuddokument än musikfonogram. I propositionen understryks också ett särskilt ansvar för fonogram för barn. En viss ökning av anslaget föreslås.

Rikskonserter föreslås få ett mer preciserat och begränsat ansvar för fonogramutgivning, vilket innebär en inriktning på ''utgivning av *ny* svensk musik som är orepresenterad eller ofullständigt representerad på fonogram samt utgivning av fonogram med svenska artister vars konstnärsskap inte kan anses vara tillräckligt dokumenterad på fonogram. . . Det statliga uppdraget förhindrar inte Rikskonserter att ägna sig åt utgivning av andra slags produktioner om kostnaderna kan täckas på kommersiell grund eller med bidrag från andra uppdragsgivare.'' För Rikskonserters fonogramutgivning beräknas f r o m 1 januari 1988 ett lägre belopp än för innevarande år.

Musikaliska Akademien, som är huvudman för utgivningen av den musikhistoriska fonogramantologin *Musica Sveciae*, föreslås få ett mer definierat ansvar genom ett avtal mellan staten och akademien. Akademien föreslås därigenom ensam få ansvaret för antologin och själv besluta om hur utgivningen skall organiseras. Utgivningen skall vara avslutad vid utgången av budgetåret 1992/93. För 1987/88 föreslås en ökning av anslaget.

Beträffande insatser för *distribution* föreslås att överväganden om en eventuell samordnad distribution utgår från den verksamhet som bedrivs av Rikskonserters distributionsenhet och en mer självständig organisatorisk ställning för denna som bolag e d bör diskuteras. Under förutsättning att en sådan utveckling kommer till stånd föreslås ekonomiskt stöd av engångskaraktär under en treårsperiod. Någon summa nämns inte och regeringen förutsätts senare träffa avtal med det enskilda distributionsorganet om villkor etc.

Eva Schöld i Musikrevy
nr 4, 1987

Uppgifter till texten

Hörselmätning

7. Vid det s k konversationsprovet finns en del felkällor vilka påverkar provets noggrannhet. Ett av nedanstående alternativ är emellertid *inte* omnämnt i texten som en sådan felkälla. Vilket?

A Undersökarens röstvolym som ofta varierar.
B Sifferord med många vokaler.
C Alltför högljudd larmtrumma.
D Akustiken i undersökningslokalen.

8. Vilket av nedanstående ord är en s k spondé?

A Lärobok
B Fruktvåg
C Kalsong
D Cykel

9. Vilket av nedanstående påståenden är korrekt vad gäller det s k viskprovet?

A Viskprovet är det enda prov där tvåstaviga ord ingår.
B Viskprovet används numera sparsamt då det anses otidsenligt.
C Vid viskprovet måste man använda sig av maskering.
D Endast ordsammansättningar används då viskprovet genomförs.

10. Maskering är en teknik som används vid vissa hörselunersökningar. Vilket av nedanstående alternativ beskriver bäst maskeringens betydelse vid hörselmätning?

A Vid hörselmätningar på nära håll är det nödvändigt att maskera det icke testade örat med en mekanisk larmtrumma.
B Användandet av larmtrumma vid hörselmätningar gör det lättare att klargöra om försökspersonen är döv på det ena örat.
C Om man i en hörselmätning använder sig av elektromagnetisk maskering erhåller man största noggrannheten i testresultatet.
D I de flesta prov är det inte nödvändigt att använda en larmtrumma, det räcker som regel att använda ett finger för maskering.

11. Vilket av nedanstående alternativ är enligt texten riktigt vad gäller det s k konversationsprovet?

A Det är ensamt otillräckligt för att fastställa en hörselnedsättning.
B Det är enda metoden där undersökaren inte behöver döljas.
C Det använder sig dels av tvåstaviga ord men också av s k spondéer och sifferprov.
D Det är den metod som lättast kan återupprepas och standardiseras.

12. Vid en hörselmätning under ideala förhållanden befinner sig undersökaren 4 m från patienten, och genomför ett prov med viss ljudstyrka. Därpå flyttar sig undersökaren och återupprepar samma prov 1 m från patienten. Hur mycket har då ljudstyrkan ökat *för patienten*?

A 4 gånger
B 9 gånger
C 12 gånger
D 16 gånger

Vad är en brottsling? Daltonbröderna i Lucky Luke betraktas både av Lucky Luke och av sig själva som kriminella. Det hjälper inte att de anser att arbete går före nöjen och att de efter en hård dags rånande nöjer sig med att dricka lemonad. Eftersom de "inte har någon respekt för lagen" är de bovar som bör buras in.

I en intervju i Socialt arbete 2/85 berättar Henry Djusberg att han aldrig uppfattat sig själv som kriminell trots att han handlat lagstridigt och suttit i fängelse. Skälet är att han som ung inte hade någon möjlighet att fritt välja sitt liv. Det fanns en obönhörlig logik i vägen till fängelset. "Barnhemmet, yrkesskolan för 'psykopater', fängelse — det var bara en gradvis förstärkning /.../ jag kan bara kallt konstatera att min barndom är roten till det onda". För Daltonbröderna är "kriminell" en strikt juridisk term som de okritiskt accepterar. För Djusberg har den en moraliserande klang som han upplever som djupt orättvis eftersom den inte tar hänsyn till hans och många andra fångars förhistoria. Djusberg reagerar också mot att strafflagen fungerar som klasslag. Bankrånare döms hårdare än konkurs- och skattefifflare.

Hur ser då brottslingsbilden ut i vårt samhälle?

Ett sätt att ta reda på det är att undersöka hur brottslingar skildras i litteraturen. I sin avhandling *"Brottslingen — villebråd eller medmänniska? Bilden av brottslingen i svensk barn- och ungdomslitteratur mellan åren 1945 och 1975"* (Rabén & Sjögren 1986) visar *Anne-Marie Alfvén-Eriksson* hur annorlunda brottslingar beskrivs i 60- och 70-talslitteraturen jämfört med i de böcker som kom ut under 40- och 50-talen. Ett gemensamt drag hos de böcker som kom före 1960 är att författarna skiljer på "verkliga brottslingar och vanliga människor som råkar begå lagbrott. Alfvén-Eriksson reflekterar över de psykologiska behov som utstötningen av den riktige skurken fyller i vår kultur: att avleda de hederligas hatbehov och understryka deras egen förträfflighet.

Den gemensamma nämnaren för alla böckerna under trettioårsperioden är att författarna aldrig — till skillnad från rättspsykiatrikerna — förklarar brottslighet med att den skulle bero på medfödd psykopati. Man har, i den mån man kommit in på orsakerna till kriminalitet, pekat på miljöns betydelse och en författare som Gustav Sandgren skildrade redan 1950 vilka konsekvenser en hård barndom kan få. I "Springpojke rymmer" gestaltas hur tillvaron på barnhem och ungdomsvårdsskola bäddar för kriminalitet.

Trots att förklaringsmodellen är likartad skiljer sig dock synen på brottslingen markant åt om man jämför genrer och de två tidsperioderna 1945—1960 och 1960—1975.

I de ungdomsdeckare som kom ut under första perioden (t ex Mästerdetektiven Blomkvist) är brottslingen värd sitt straff även om han ibland kan ha försonande drag. Utgivningen av deckare upphörde under 1960-talet. Först 1968 började deckare komma ut igen. Och nu är boven nattsvart.

Vad gäller samhällsskildringarna så visar under första tidsavsnittet ungefär hälften av författarna (t ex Kullman, Sandgren, Sandwall-Bergström) intresse för brottslingen och hans bakgrund. Övriga författare är inte mer intresserade av brottslingens psykologi än deckarförfattarna.

1962 hände något. I Maria Gripes "Hugo och Josefin" sitter Hugos pappa i fängelse för att han slagit till en översittare lite för hårt. Han sitter alltså där pga en moralisk handling! Men i de böcker som beskrevs under 1960-talet kommer trots allt brottslingen oss inte riktigt nära, menar Alfvén-Eriksson. Han har främst en berättarteknisk funktion och i övrigt marginell betydelse. Det är inte förrän i Kerstin Thorvalls "Istället för en pappa" (1971) som han blir vår "olyckliga medmänniska" och placeras på samma nivå i texten som övriga personer. Det är också i denna bok och i dess fortsättning "Hur blir det sen då?" som den moderna fängelsevärlden för första gången skildras i svensk ungdomslitteratur.

En annan författare som vid denna tid börjar skildra brottslingar på ett inkännande sätt är Hans-Eric Hellberg ("J & J". "Kram". "Puss"). Avhandlingsförfattaren hävdar att det var den stora kriminalvårdsdebatten i mitten av sextiotalet som initierade den förändrade synen på brottslingen i barn- och ungdomslitteraturen och hon visar tydligt hur författarna kunde påverkas mycket direkt av de diskussioner som fördes. Hon menar också att denna syn på brottslingen som "vår nästa förmodligen kommit för att stanna" även om "samhällsskildringar, där förbrytaren spelar en väsentlig roll, blivit mer sällsynta än under 70-talets tidigare hälft".

Men om det är så som Alfvén-Eriksson menar att den seriösa ungdomslitteraturen tar intryck av idé- och samhällsdebatten så bör väl den vindkantring man kan iaktta mot krav på lag och ordning och behov av att statuera exempel lämna spår i litteraturen så småningom?

Ett annat problem i avhandlingen är att författaren avgränsar sig mot triviallitteraturen med motiveringen att den är statisk och schematisk och därmed reaktionär i sin hållning samtidigt som hon visar att samma svart-vita schematism finns i kvalitetsdeckarna och även i böcker som Lagerlöfs Gösta Berlings saga och Dickens Lilla Nelly. Vad skiljer då kvalitetslitteraturen från den triviala? Pga avhandlingens traditionella karaktär diskuteras inte denna typ av frågor närmare. Innehållsreferat av böcker och sammanfattningar av kriminalvårdsdebatt och rättspsykiatriska teorier dominerar boken. De kan ibland kännas på en gång för detaljerade och för summariska: Men det huvudsakliga intrycket av boken är ändå att den är vederhäftig och intressant. Den ger dessutom en god orientering i vad som hände i Sverige strömkantringens år.

Källa: Margareth Andersson. Från skurk till medmänniska. Boven i barnboken. Socialt arbete 9/86.

Uppgifter till texten

Boven i barnboken

13. Vad är gemensamt för de båda böckerna *Hugo och Josefin* och *Istället för en pappa* ?

A Värderingen av brottsligheten som ett asocialt och omoraliskt beteende.
B Ett medfött psykologiskt motiv till brottslingarnas handlande.
C Brottslingen är huvudpersonen i båda böckerna.
D De har förändrat synen på brott i svensk barn- och ungdomslitteratur.

14. Vilken slutsats drar *artikelförfattaren* angående den fortsatta utvecklingen av barn- och ungdomslitteraturen?

A Synen på brott som en "sund" reaktion på ett dåligt samhälle tenderar att förstärkas.
B Brottsligheten kommer att skildras på ett allt mer overkligt sätt.
C Litteratur där förbrytare spelar en väsentlig roll kommer att bli allt mer sällsynt.
D Samhällsdebatten kommer även fortsättningsvis att påverka innehållet i dessa böcker.

15. Vilket läsarbehov blir enligt texten uppfyllt genom de tidiga litterära skildringarna av kriminella individer?

A Den får oss att känna sympati för de som drabbas av orättvisa klasslagar.
B Den ger en social förklaring till varför en del människor blir brottslingar och andra inte.
C Den väcker våra skuldkänslor och får oss att försöka förbättra dessa människors liv.
D Den gör brottsligheten till en omvänd spegel där de laglydiga kan bekräfta sin egen präktighet.

16. Olika författare betonar olika faktorer i sina skildringar av brott och brottslighet. En del betonar t ex brottslingens bakgrund. En av de nedan nämnda författarna avviker dock från det mönstret. Vilken?

A Charles Dickens
B Gustav Sandgren
C Hans-Erik Hellberg
D Maria Gripe

17. Vilket av nedanstående påståenden refererar bäst den kritik som artikelförfattaren hyser gentemot Alfvén-Erikssons avhandling?

A Avhandlingen är alltför summarisk och ytlig för att kunna belysa ämnet på ett trovärdigt sätt.
B Avhandlingen är alltför stelt upplagd och har en svart-vit syn på brottsligheten.
C Avhandlingen gör ingen meningsfull åtskillnad mellan kvalitetslitteraturen och den s k triviallitteraturen.
D Avhandlingen ger ingen egentlig orientering om hur barn- och ungdomslitteraturen förändras under den aktuella tidsperioden.

18. I artikeln diskuteras synen på brott och brottsling. Författaren refererar bl a till en *verklig* brottsling och dennes syn på sig själv och sina handlingar. Vilket av nedanstående alternativ beskriver bäst de *uppdiktade* bröderna Daltons syn på sig själva jämfört med den verklige brottslingen?

A Till skillnad mot den verklige brottslingen ser Daltonbröderna sin brottslighet som ett arbete.
B Både bröderna Dalton och den verklige brottslingen ser sig själva som kriminella.
C Både bröderna Dalton och den verklige brottslingen anser sig orättvist behandlade av lagen.
D Till skillnad mot bröderna Dalton accepterar den verklige brottslingen lagen.